

szczegółowych warunków i sposobu dokonywania badań oskarżonego oraz osoby podejrzanej ; Dz. U. z 1999 r., Nr 7, poz. 63; -4. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 6 maja 1983 r. w sprawie warunków i sposobu dokonywania badań na zawartość alkoholu w organizmie; Dz. U. Z dnia 12.05.1983, Nr 25, poz. 117; -5. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. prawo o ruchu drogowym; Dz. U. z dnia 19.08.1997, Nr 98, poz. 602; -6. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi; Dz. U. z dnia 12.11.1982, Nr 35, poz. 230; -7. Ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej; Dz. U. z 1991, Nr 91, poz. 408; -8. Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza; Dz. U. z 1997, Nr 28, poz. 152; -9. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks postępowania karnego; Dz. U. z dnia 04.08.1997, Nr 89, poz. 555; -10. Zarządzenie Komendanta Głównego Policji z dnia 4 kwietnia 1996 r. w sprawie przeprowadzania przez policjantów badań na zawartość alkoholu w wydychanym powietrzu; materiały niepublikowane.

Adres pierwszego autora:

Katedra i Zakład Medycyny Sądowej UM w Łodzi
ul. Sędziowska 18a
91-304 Łódź

Jarosław Berent, Stefan Szram

Nowe przepisy dotyczące wypadków przy pracy

New polish regulations regarding accidents in the workplace

Z Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi
Kierownik: prof. dr hab. S. Szram

Z początkiem 2003 r. weszła w życie nowa ustawa „o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych”. Ustawa ta spowodowała, że utraciła moc dotychczas obowiązująca ustawa z 1975 r. „o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych” wraz z aktem wykonawczym, do którego załącznikiem była tabela stanowiąca podstawę określania procentowego uszczerbku na zdrowiu. W pracy porównano obie ustawy - poprzednią i obowiązującą - oraz przeanalizowano ich wpływ na orzecznictwo sądowo-lekarskie. Stwierdzono, że w obszarze bezpośredniego zainteresowania lekarza biegłego zmiany spowodowane nową ustawą w stosunku do starej praktycznie nie występują, a z uwagi na brak aktów wykonawczych do nowej ustawy zastosowanie ma nadal stare rozporządzenie dotyczące zasad i trybu orzekania o uszczerbku na zdrowiu wraz z zawartą w nim tabelą procentowych uszczerbków.

With the new year 2003 the new Polish "Law on Social Security Insurance incase of Workplace Accidents and Occupational Illness" came into force, which annulled the previous "Law on Benefits in case of Workplace Accidents and Occupational Illness", dating from 1975, together with its executive provisions, which contained as an Appendix a table for determining the percentage of health loss in a given case. This article, comparing the previous and current laws, analyzes their influence on the process of delivering certificates in legal medicine. In the area of direct interest to the legal medicine practitioner there is practically no difference caused by the introduction of the new law, but because of the lack of executive provisions to the new law, the former directive concerning the principles and mode of issuance of loss-of-health certification, including the health loss percentage table, will continue to be applied.

Słowa kluczowe: wypadki przy pracy

Key words: workplace accidents

ZMIANY W PRZEPISACH USTAWOWYCH

Z dniem 1 stycznia 2003 r. weszła w życie ustawa¹ z dnia 30 października 2002 r. „o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych”, zwana dalej nową ustawą wypadkową (NUW) (6). Ustawa ta spowodowała, że utraciła moc² dotychczas obowiązująca ustawa z dnia 12 czerwca 1975 r. „o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych” zwana dalej starą ustawą wypadkową (SUW) (5) wraz z aktem wykonawczym w postaci rozporządzenia Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych oraz Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 17 października 1975 r. „w sprawie zasad i trybu orzekania o uszczerbku na zdrowiu oraz wypłacania świadczeń z tytułu wypadków przy pracy, w drodze do pracy i z pracy oraz z tytułu chorób zawodowych” (4). Załącznikiem do uchylonego rozporządzenia była tabela „ocena procentowa stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu” stanowiąca podstawę określania procentowego uszczerbku na zdrowiu dla - poprzednio - Komisji do spraw Inwalidztwa i Zatrudnienia (KIZ) i - obecnie - lekarzy orzeczników ZUS, a także dla lekarzy biegłych wydających opinie dla sądów³. Warty podkreślenia jest, że tabela ta jest stosowana przez niektóre towarzystwa ubezpieczeniowe (np. ATU) w likwidacji szkód NW z tytułu ubezpieczeń następstw nieszczęśliwych wypadków (2), a w przypadkach, gdy towarzystwa ubezpieczeniowe nawet posiadały swoje własne „tabele” (np. Allianz i PZU), to były one bardzo podobne to cytowanej tabeli (1, 7).

Artykuł 3 ustęp 1 i 2 NUW definiuje wypadek przy pracy następująco: „Art. 3. 1. Za wypadek przy pracy uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w związku z pracą: 1) podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika zwykłych czynności lub poleceń przełożonych; 2) podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika czynności na rzecz pracodawcy, nawet bez polecenia; 3) w czasie pozostawania pracownika w dyspozycji pracodawcy w drodze między siedzibą pracodawcy a miejscem wykonywania obowiązku wynikającego ze stosunku pracy. 2. Na równi z wypadkiem przy pracy, w zakresie uprawnienia do świadczeń określonych w ustawie, traktuje się wypadek, któremu pracownik uległ: 1) w czasie podróży służbowej w okolicznościach innych niż określone w ust. 1, chyba że wypadek spowodowany został postępowaniem pracownika, które nie pozostaje w związku z wykonywaniem powierzonych mu zadań; 2) podczas szkolenia w zakresie powszechnej samoobrony; 3) przy wykonywaniu zadań zleconych przez działające u pracodawcy organizacje związkowe”.

Ponadto w ustępie 3 art. 3 NUW wskazane jest jeszcze kilkanaście innych sytuacji, które pozwalają na uznanie zdarzenia za wypadek przy pracy. Dotyczą one już jednak tylko pewnych wybranych kategorii osób, takich jak np.: sportowców, osób aresztowanych, posłów, osób duchownych i innych.

Natomiast w odróżnieniu do poprzednio obowiązujących przepisów tzw. wypadek w drodze do pracy lub z pracy nie daje prawa do świadczeń określonych w NUW. Wypadek w drodze do pracy lub z pracy jest co prawda zdefiniowany w NUW, ale tylko w kontekście wprowadzenia zmian w innych ustawach⁴.

Porównanie art. 3 NUW i będącego jego odpowiednikiem art. 6 SUW wskazuje, że podstawowe okoliczności dotyczące „związku z pracą”, będące przesłanką uznania zdarzenia za wypadek przy pracy wymienione w ustępie 1 obu porównywanych artykułów uległy jedynie drobnym zmianom, całkowicie nieistotnym z punktu widzenia lekarza biegłego. Pewne zmiany nastąpiły natomiast w ustępie 2 tych artykułów, a całkowitym novum jest dodanie do art. 3 NUW zacytowanego powyżej ustępu 3, który nie występował w takiej postaci w SUW w ogóle. Zmiany te jednak są również nieistotne z punktu widzenia lekarza biegłego, gdyż są one przedmiotem oceny innych organów.

Lekarza mogą natomiast zainteresować zmiany w pierwszej części definicji wypadku przy pracy. Jak już podano powyżej za wypadek przy pracy⁵ uważa się w NUW „nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło (...)”, natomiast według poprzednio obowiązującej definicji z SUW było to „nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, które nastąpiło (...)”. Różnica polega zatem na dodaniu słów „powodujące uraz lub śmierć”. Śmierć w tym kontekście nie wymaga tłumaczenia, przy czym należy zauważyć, że ze stwierdzenia „powodujące” jasno wynika konieczność istnienia związku przyczynowego. Pewne wątpliwości mogłoby budzić jedynie sformułowanie „uraz”, gdyby nie wyjaśnienie zawarte w art. 2 pkt 13 NUW, które wyraźnie definiuje, że pojęcie „uraz” w obrębie tej ustawy oznacza „uszkodzenie tkanek ciała lub narządów człowieka wskutek działania czynnika zewnętrznego”.

W kolejnych ustępach art. 3 NUW, podobnie jak w art. 6 SUW zdefiniowane są pojęcia śmiertelnego, ciężkiego i zbiorowego wypadku przy pracy. Definicje wypadku śmiertelnego i zbiorowego są praktycznie niezmienione, natomiast zmiany w definicji ciężkiego wypadku przy pracy polegają na zastąpieniu pojęcia „zdolności płodzenia” pojęciem „zdolności rozrodczej”, pojęcia „trwałej całkowitej lub znacznej niezdolności do pracy w zawodzie” pojęciem „całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy w zawodzie” oraz pojęcia „trwałego poważnego zeszpecenia lub zniekształcenia ciała” pojęciem „trwałego, istotnego zeszpece-

⁴ W art. 44 NUW zapisano: „Za wypadek w drodze do pracy lub z pracy uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, które nastąpiło w drodze do lub z miejsca wykonywania zatrudnienia lub innej działalności stanowiącej tytuł ubezpieczenia rentowego, jeżeli droga ta była najkrótsza i nie została przerwana. Jednakże uważa się, że wypadek nastąpił w drodze do pracy lub z pracy, mimo że droga została przerwana, jeżeli przerwa była życiowo uzasadniona i jej czas nie przekraczał granic potrzeby, a także wówczas, gdy droga, nie będąc drogą najkrótszą, była dla ubezpieczonego, ze względów komunikacyjnych, najdogodniejsza. 2. Za drogę do pracy lub z pracy uważa się oprócz drogi z domu do pracy lub z pracy do domu również drogę do miejsca lub z miejsca: 1) innego zatrudnienia lub innej działalności stanowiącej tytuł ubezpieczenia rentowego, 2) zwykłego wykonywania funkcji lub zadań zawodowych albo społecznych, 3) zwykłego spożywania posiłków, 4) odbywania nauki lub studiów”.

⁵ Chodzi o ustawy „o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych” oraz „o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa”.

⁶ Definicja ta jest powtórzona w ustawie dwukrotnie w art. 3 ust. 1 i art. 3. ust. 3.

¹ Wynika to z art. 61 cytowanej ustawy. Dla ścisłości należy zauważyć, że kilka artykułów wchodzi w życie z inną datą, ale są one nieistotne z punktu widzenia orzecznictwa sądowo-lekarskiego Art. 61, ust. 2 NUW.

Tabela ta została w całości zacytowana w podręczniku: (3).

nia lub zniekształcenia ciała". Z wymienionych zmian żadna nie ma większego znaczenia praktycznego i należy je traktować tylko jako zmiany stylistyczne.

Z tytułu wypadku przy pracy przysługują liczne świadczenia, z których największe znaczenie z punktu widzenia orzecznictwa sądowo-lekarskiego ma „jednorazowe odszkodowanie” dla ubezpieczonego, który doznał stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu⁷, przy czym jako „ubezpieczonego” należy rozumieć osobę fizyczną podlegającą ubezpieczeniu wypadkowemu (czyli: ubezpieczeniu społecznemu z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych), a także osobę, która przed dniem 1 stycznia 1999 r. podlegała ubezpieczeniu społecznemu lub zaopatrzeniu emerytalnemu, z wyłączeniem osób podlegających ubezpieczeniu społecznemu rolników⁸.

W art. 11 NUV podana jest m.in. definicja uszczerbku na zdrowiu: „Art. 11. 1. Ubezpieczonemu, który wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej doznał stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu, przysługuje jednorazowe odszkodowanie. 2. Za stały uszczerbek na zdrowiu uważa się takie naruszenie sprawności organizmu, które powoduje upośledzenie czynności organizmu nie rokujące poprawy. 3. Za długotrwały uszczerbek na zdrowiu uważa się takie naruszenie sprawności organizmu, które powoduje upośledzenie czynności organizmu na okres przekraczający 6 miesięcy, mogące ulec poprawie. 4. Oceny stopnia uszczerbku na zdrowiu oraz jego związku z wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową dokonuje się po zakończeniu leczenia i rehabilitacji.” Powyższe przepisy art. 11 ust. 1-3 są takie same, jak ich odpowiedniki w SUW⁹, natomiast nowością jest dodany ust. 4.

Ustęp 5 art. 11 zawiera delegację ustawową do wydania rozporządzenia określającego szczegółowe zasady orzekania o stałym lub długotrwałym uszczerbku na zdrowiu oraz tryb postępowania przy ustalaniu tego uszczerbku i wypłacaniu jednorazowego odszkodowania. Podobną delegacją zawierał art. 38 SUW. W chwili pisania tej pracy rozporządzenie to nie zostało jeszcze opublikowane, jednakże z przepisów przejściowych¹⁰ wynika, że od dnia wejścia w życie ustawy (czyli 1 stycznia 2003 r.) do dnia 31 marca 2003 r. wysokość należnego jednorazowego odszkodowania ustala się w oparciu o przepisy dotychczasowe. Dodatkowo ustawodawca - zabezpieczając się przed komplikacjami w przypadku gdyby rozporządzenie wykonawcze nie zostało wydane przed 31 marca 2003 r. - stwierdza, że do czasu wydania takich przepisów pozostają w mocy przepisy wykonawcze wydane na podstawie SUW, o ile nie są sprzeczne z przepisami NUV. Tak więc do czasu wydania nowego rozporządzenia można stosować przepisy rozporządzenia Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych oraz Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 17 października 1975 r. „w sprawie zasad i trybu orzekania o uszczerbku na zdrowiu oraz wypłacania świadczeń z tytułu wypadków przy pracy, w drodze do pracy i z pracy oraz z tytułu chorób zawodowych” (4) z załącznikiem w postaci tabeli uszczerbków na zdrowiu.

Zwrócić należy jednak uwagę, że przepisy te utraciły moc w części dotyczącej wypadków w drodze do pracy lub z pracy, a można je stosować już tylko wypadków przy pracy i wypadków traktowanych na równi z nimi w rozumieniu NUV.

Art. 12 ust. 1 NUV stwierdza, że „Jednorazowe odszkodowanie przysługuje w wysokości 20% przeciętnego wynagrodzenia za każdy procent stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu.”, przy czym dodane jest zastrzeżenie, z którego wynika, że wspomniane 20% zacznie obowiązywać dopiero od 1 kwietnia 2007 r., a to tej pory będzie wynosiło początkowo 16% i w kolejnych latach będzie stopniowo rosło¹¹. Za „przeciętne wynagrodzenie” należy rozumieć przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w poprzednim roku, ogłaszane do celów emerytalnych w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, stosowane poczynając od drugiego kwartału każdego roku przez okres jednego roku¹². W poprzednio obowiązującej SUW kwota odszkodowania była ustalona na 500 zł za jeden procent, nie mniej jednak niż 2000 zł¹³. Kolejny ustęp 2 art. 12 NUV zawiera przepis pozwalający na dokonanie ponownej oceny uszczerbku na zdrowiu w przypadku jego wzrostu w stosunku do oceny dokonanej wcześniej. Analogiczny zapis znajdował się także w SUW¹⁴.

Stały lub długotrwały uszczerbek na zdrowiu oraz jego związek z wypadkiem przy pracy, a także związek śmierci z takim wypadkiem ustala lekarz orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych¹⁵.

Art. 21 NUV zawiera ograniczenia wypłaty świadczeń z ubezpieczenia wypadkowego w pewnych przypadkach, takich jak naruszenie przepisów dotyczących ochrony życia lub zdrowia, zajścia wypadku w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środków odurzających lub substancji psychotropowych. Analogiczne, choć węższe, przepisy znajdowały się w art. 8 SUW.

DYSKUSJA

Nowa ustawa „o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych” obowiązująca od początku 2003 r. zawiera liczne zmiany w stosunku do uprzednio obowiązujących przepisów. W zakresie jednak bezpośredniego zainteresowania lekarza biegłego zmiany praktycznie nie występują.

Nastąpiła zmiana w samej definicji wypadku przy pracy. Zamiast trzech elementów determinujących występujących dotychczas, tj. 1) nagłości zdarzenia,

¹¹ Na mocy art. 12 ust. 1 i art. 55 ust. 1 NUV: od 1 kwietnia 2003 r. do 31 marca 2004 r. 16%, od 1 kwietnia 2004 r. do 31 marca 2005 r. 17%, od 1 kwietnia 2005 r. do 31 marca 2006 r. 18%, od 1 kwietnia 2006 r. do 31 marca 2007 r. 19%.

¹² Na mocy art. 2 pkt 5 NUV. Ponadto kwota ta będzie publikowana dodatkowo w Monitorze Polskim na mocy art. 14 ust. 9 NUV.

¹³ Na mocy art. 10 ust. 1 SUW.

¹⁴ W art. 11 ust. 1 SUW.

¹⁵ Na mocy art. 16 w związku z art. 2 pkt 2 NUV.

⁷ Na mocy art. 6, ust. 1, pkt 5 NUV.

⁸ Na mocy art. 2, pkt 11 i 12 NUV.

⁹ Zawarte w art. 9, ust 1-3 SUW.

¹⁰ Art. 48 i 59 NUV.

2) przyczyny zewnętrznej i 3) związku z pracą pojawiły się cztery, tj. trzy już wymienione oraz 4) spowodowanie urazu lub śmierci. Zmiana ta nie powoduje jednak żadnych skutków dla orzecznictwa sądowo-lekarskiego, bowiem poprzednio ten czwarty element definicji również był obecny, tyle tylko, że nieco zakamuflowany. Pojęcie urazu nie występowało bowiem w samej definicji, lecz można było się go doszukiwać w pojęciu uszczerbku na zdrowiu, którego wystąpienie było przecież warunkiem sine qua non uzyskania jakichkolwiek świadczeń. Analogicznie pojęcie śmierci nie występowało w poprzedniej definicji, ale pojawiało się w ustawie w jej dalszej części będąc jednym z warunków uzyskania niektórych świadczeń.

Definicje stałego i długotrwałego uszczerbku na zdrowiu nie uległy w ogóle zmianie w stosunku do poprzednich przepisów.

Sposób ustalania procentowego uszczerbku na zostać określony w nowym rozporządzeniu, a na razie - wobec jego braku - nowa ustawa odwołuje się do starej tabeli uszczerbków z roku 1975.

WNIOSKI

W obszarze bezpośredniego zainteresowania lekarza biegłego zmiany spowodowane nową ustawą „o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych” praktycznie nie występują.

Do chwili wejścia w życie aktów wykonawczych do nowej ustawy zastosowanie ma stare rozporządzenie dotyczące zasad i trybu orzekania o uszczerbku na zdrowiu wraz z zawartą w nim tabelą procentowych uszczerbków.

PIŚMIENNICTWO

1. Ogólne warunki ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków. Towarzystwo Ubezpieczeniowe Allianz Polska S.A., Warszawa, 13 września 1999 r. -2. Ogólne warunki ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków krajowych osób fizycznych. ATU, Towarzystwo Ubezpieczeń Turystycznych SA, Warszawa, listopad 1993 r. -3. Raszeja S., Nasiłowski W., Markiewicz J.: Medycyna sądowa. PZWL, Warszawa 1993, pp. 278-303. -4. Rozporządzenia Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych oraz Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 17 października 1975 r. „w sprawie zasad i trybu orzekania o uszczerbku na zdrowiu oraz wypłacania świadczeń z tytułu wypadków przy pracy, w drodze do pracy i z pracy oraz z tytułu chorób zawodowych”, Dz. U. z dnia 10 listopada 1975 r., nr 36/75, poz. 199. -5. Ustawa z dnia 12 czerwca 1975 r. „o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych”, Dz. U. z dnia 18 czerwca 1975 r., nr 20/75, poz. 105 z późn. zm., tekst jednolity Dz. U. nr 30/83, poz. 144 z późn. zm. -6. Ustawa z dnia 30 października 2002 r. „o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawo-

wych”, Dz. U. z dnia 28 października 2002 r., nr 199/02, poz. 1673. -7. Zarządzenie Prezesa Zarządu PZU S.A. w sprawie zasad i trybu ustalania trwałego uszczerbku na zdrowiu w ramach ubezpieczeń prowadzonych przez PZU S.A., Warszawa 1997.

Adres pierwszego autora:

Katedra i Zakład Medycyny Sądowej UM w Łodzi

ul. Sędziowska 18a

91-304 Łódź

J.Berent@eranet.pl